

V Česku čeština, na Slovensku slovenština

Vzdělávání v Česku a na Slovensku vychází ze stejného základu vzhledem k tomu, že ve společném státě byl **system vzdělávání** stejný pro obě země. Jediným rozdílem byl vyučovací jazyk.

Po vzniku samostatných států v roce 1993 však obě země přizpůsobují vzdělávání svým odlišným potřebám. Jak v Česku, tak na Slovensku začínají experti na vzdělávací politiku pracovat na nové školské legislativě a reagují tak na mírně odlišný ekonomický a společenský vývoj ve své zemi. Další vývoj vzdělávacích systémů pochopitelně ovlivňuje i vstup obou států do Evropské unie, která, zejména v oblasti terciárního vzdělávání a stanovením kvalifikačních požadavků na výkon některých profesí, ovlivňuje vývoj vzdělávání ve všech evropských zemích. Obě země mají kromě hlavního vzdělávacího proudu i programy určené pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a svůj prostor má i vzdělávání nadaných žáků (např. konzervatoře a víceletá gymnázia).

Tradice mateřských škol

V obou zemích začíná vzdělávací proces nepovinným předškolním vzděláváním, které probíhá v mateřské škole/materskej škole. V obou případech jsou vzdělávací programy primárně určeny dětem ve věku

3–5 let a školy vybírají od rodičů příspěvek na vzdělávání. Výjimkou je poslední rok před nástupem do povinné školní docházky, který je v obou zemích bezplatný. Vzhledem ke společné dlouhodobé tradici mateřských škol je jak v České republice, tak na Slovensku účast v předškolním vzdělávání poměrně vysoká. Před vstupem do povinné školní docházky (tedy ve věku 5 let) se předškolního vzdělávání účastní v ČR celkem 93 % pětiletých dětí a na Slovensku 83 %. V obou přípa-

dech se jedná o hodnoty vyšší, než je průměr zemí Evropské unie, kde je ve vzdělávání sice 94 % pětiletých dětí, z toho ale jen 78 % v předškolním vzdělávání.

Rozdílná docházka

Povinná školní docházka začíná v obou zemích v šesti letech, ale odlišná je již její délka. V České republice je povinná školní docházka devítiletá a probíhá na devítileté základní škole. Ta se dělí na dva

stupně. První stupeň má pět postupových ročníků a druhý stupeň postupové ročníky čtyři. Děti se středním a těžkým mentálním postižením plní povinnou školní docházku na desetileté základní škole speciální. Děti s lehkým mentálním postižením se vzdělávají podle přílohy Rámcového vzdělávacího programu základní školy, která je upravena s ohledem na postižení těchto žáků. Žáci s dobrými studijními předpoklady mohou místo 2. stupně základní školy navštěvovat víceletá gymnázia (po 5. ročníku gymnázia osmiletá nebo po 7. ročníku gymnázia šestiletá). Děti nadané na tanec mohou odcházet po 5. ročníku na konzervatoře a vzdělávat se v osmiletém oboru tanec.

Na Slovensku je povinná školní docházka desetiletá a probíhá na devítileté základní škole a jeden rok v rámci středoškolského vzdělávání.

Míra vstupu do terciárního vzdělávání typu 5A (odpovídající bakalářským a magisterským programům vysokých škol)				
Ukazatel	2000	2002	2005	2008
Česko	24,7	30,5	41,4	56,9
Slovensko	36,7	43,5	59,5	72,2
Evropská unie (EU19)	46,1	48,6	53,5	54,8
OECD	47,3	51,6	54,2	55,9

Zdroj: Education at a Glance 2010, OECD

I když má základní škola stejnou délku jako v Česku, je její vnitřní organizace jiná. První stupeň má pět postupových ročníků a druhý stupně čtyři. Stejně jako u nás mohou děti s dobrými studijními výsledky odcházet před ukončením základní školy na víceletá gymnázia, a to již po čtvrtém ročníku základní školy. Obdobně jako u nás mohou žáci odcházet i na taneční konzervatoře. Pro žáky zdravotně postižené jsou vytvořeny speciální vzdělávací programy a mohou se vzdělávat ve školách pro ně speciálně zřízených.

Odlišné počty žáků

V rámci základního vzdělávání se Česko a Slovensko neliší jen délkou prvního a druhého stupně, ale liší se i průměrnou velikostí třídy a personální náročností výuky. Na 1. stupni základní školy připadá v České republice na jednoho učitele v průměru 18,4 žáka, na Slovensku je z pohledu žáků situace lepší – jeden učitel v průměru učí 17,7 žáka. Obdobná situace je na 1. stupni i v průměrné velikosti třídy. V České republice jsou třídy o něco větší – 19,9 žáků oproti Slovensku s 18,4 žáky ve třídě prvního stupně. Vzhledem k systému výuky na druhém stupni, kdy mají učitelé aprobační pro určitý předmět a jsou více odborně erudovaní, jsou jak průměrné velikosti tříd, tak počty žáků připadajících na jednoho učitele pochopitelně menší. Situace v porovnání České a Slovenské republiky je na druhém stupni poměrně odlišná. V České republice učí jeden učitel druhého stupně v průměru 11,5 žáka, na Slovensku 14,0 žáků. Průměrná velikost třídy je v Česku 22 žáků oproti 21,1 žákům na Slovensku.

Uspořádání škol

Struktura vzdělávání na úrovni odpovídající střední škole je z pohle-

Počet žáků (na učitele a třídu)				
Ukazatel	Počet žáků na učitele		Počet žáků ve třídě	
	1. stupeň	2. stupeň vč. víceletých SŠ	1. stupeň	2. stupeň vč. víceletých SŠ
Česko	18,4	11,5	19,9	22,0
Slovensko	17,7	14,0	18,4	21,1

Zdroj: Databáze EUROSTAT, data za rok 2009, stav databáze k 14. 8. 2011

du vzdělávacích programů v obou zemích obdobná, liší se pouze „názvoslaví“. Existují zde dvouleté programy ukončené závěrečnou zkouškou, dále tříleté programy bez maturity (ať už ukončené závěrečnou zkouškou nebo výučním listem) a programy ukončené maturitní zkouškou, které mohou být buď odborně zaměřené, nebo všeobecného charakteru. V obou zemích existují i programy na konzervatořích ukončené absolutoriem. V čem se ale lišíme, je institucionální uspořádání středoškolského vzdělávání.

Zatímco na Slovensku se žáci vzdělávají na školách, kde jsou jasně vymezeny obory, které škola vyučuje – gymnázium, středná odborná škola, středně odborné učiliště a konzervatorium, v České republice školský zákon vymezuje pouze dva druhy školy – střední škola a konzervatoř. Na střední škole může být vyučována široká škála oborů – od dvouletých bez maturity, přes obory odborného vzdělání po obory gymnaziální. Oba vzdělávací systémy dále nabízejí dvouleté obory nástavbového studia/nadstavbového štúdia, které umožňují absolventům učebních oborů získat maturitní zkoušku.

Pokud porovnáme střední školství na Slovensku a v České republice, pak na Slovensku jsou školy z pohledu průměrného počtu žáků větší (364 v ČR, 381 žáků v SR), na Slovensku jsou v průměru i větší třídy (ČR 24,1 žáků ve třídě, na Slovensku 25,2) a jeden učitel učí o něco více žáků (v ČR 11,2 žáků na učitele, v SR 11,8).

V obou zemích jsou na středoškolské úrovni v poměrně velké míře zastoupeny programy odborného vzdělávání – v České republice se jedná o 73 %, na Slovensku o 72 %. V porovnání s průměrem zemí Evropské unie jsou to vysoké hodnoty. V odborně zaměřených programech studuje v zemích EU v průměru 50 % žáků. Podle údajů OECD (Eurostat tyto údaje nepublikuje) dokončuje v České republice v průměru více lidí vzdělávání na středních školách. Podíl absolventů vzhledem k velikosti populačního ročníku (po jednotkách věku) se v rámci mezinárodních statistik porovnává prostřednictvím ukazatele míry graduace. Ta byla v roce 2008 v České republice 87 %, na Slovensku 81 %. V porovnání – v zemích Evropské unie, které jsou členy OECD (EU19), se jedná o 83 %.

Vyšší šance na studium

Oblastí vzdělávání, která nejen u nás, ale v celé Evropě, zaznamenala v posledních letech největší rozmach, je terciární vzdělávání. Zejména v postkomunistických zemích došlo v posledních dvaceti letech k uvolnění vzdělávacího trhu na vysokých školách, i na dalších institucích nabízejících praktičtější zaměřené programy terciárního vzdělávání (u nás se jedná o programy vyšších odborných škol, na Slovensku o tříleté programy vyššího odborného vzdělávání na středních odborných školách). Jak u nás, tak na Slovensku však oproti vysokoškolskému studiu nemají tyto programy příliš velké zastoupení. Naprostá většina studentů terciár-

ního vzdělávání v obou zemích tedy studuje ve vysokoškolském studiu. Spolu se vznikem nových vysokých škol, a to jak veřejných, tak soukromých, se u nás i na Slovensku výrazně zvýšily šance uchazečů začít na vysoké škole studovat.

V roce 2009 u nás existovalo 26 veřejných vysokých škol, 2 státní a 45 soukromých. Na Slovensku se jednalo o 20 veřejných vysokých škol, 3 státní a 9 soukromých. O tom, jaký byl rozmach vysokoškolského studia v obou zemích, svědčí i data OECD, která porovnávají počty poprvé zapsaných ke studiu prostřednictvím míry vstupu (jedná se o poprvé zapsané, tedy ty, kteří nikdy v minulosti na vysoké škole nestudovali, po jednotkách věku v porovnání s velikostí populačních ročníků). Tato míra vstupu v období 2000–2008 vzrostla v České republice z 26 % na 57 % a na Slovensku dokonce z 37 % na 72 %. V roce 2000 byly obě země pod úrovní průměru zemí OECD (47 %) i zemí EU19 (46 %), nicméně v roce 2009 se Česká republika dostala na úroveň mírně nad průměr OECD i EU19 a Slovensko dokonce oba tyto průměry překročilo o více než 15 procentních bodů.

O tom, že obě země jsou historicky, kulturně i akademicky provázané, svědčí i fakt, že v roce 2009 studovalo na českých vysokých školách 24,4 tis. Slováků a na slovenských školách 5,1 tis. Čechů.

Michaela Kleňhová
ředitelka divize statistických
informací a analýz
Ústav pro informace
ve vzdělávání